

JORMA KURVINEN

EMME TIENNEET KUN
LÄKSIMME SILLOIN...

Jorma Kurvinen

Emme tienneet kun läksimme silloin...

SAGA Egmont

Emme tienneet kun läksimme silloin...

Cover image: SA-kuva

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1979, 2024 Jorma Kurvinen and SAGA Egmont
All rights reserved

ISBN: 9788727195254

1. POD edition

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.sagaegmont.com

Saga is a subsidiary of Egmont. Egmont is Denmark's largest media company and fully owned by the Egmont Foundation, which donates almost 13.4 million euros annually to children in difficult circumstances.

Sotilasvalan kaava on seuraava:

»Minä N. N. lupaan ja vannon kaikkivaltiaan, kaikkitietävän Jumalan kautta olevani Suomen valtakunnan lailliselle esivallalle kuuliainen ja uskollinen. Minä tahdon laillista esivaltaa rehellisesti ja uskollisesti palvella sekä sen ja Suomen valtakunnan hyötyä ja parasta kaikin tavoin etsiä ja edistää ja pahalta suojata.

Laillisen esivallan ja Suomen valtakunnan vihollisia, sekä sisäisiä että ulkonaisia, minä tahdon hengellä ja verellä, rauhan ja sodan aikana, maalla ja merellä, kaikkialla ja kaikissa tilaisuuksissa, minne minut määrätään, miehuullisesti ja urhoollisesti vastustaa. Jos havaitsen tai saan tietää jotakin olevan tekeillä maan laillisen esivallan kukistamiseksi taikka maan valtiosäännön tai laillisen yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseksi tai tuhoamiseksi, tahdon sen viipymättä ilmaista ja tiedoksi saattaa.

Komennuskunnasta, laivasta tai lipusta, johon kuulun, en luovu, aina olen käskettäessä ja niin kauan kuin minussa henkeä ja voimaa on, sitä vakavasti ja miehekkäästi seuran ja suojelen aina viimeiseen veripisaraan asti.

Minä tahdon myöskin noudattaa sotaväen rikoslakia ja järjestyssääntöä, olla esimiehilleni, niin ylhäisemmille kuin alhaisemmillekin, kuuliainen ja tottelevainen, täyttää kaikki minulle annetut käskyt ja määräykset paraimman voimani ja omantuntoni mukaan, sekä hyvin säilyttää minulle uskotut palvelussalaisuudet. Milloinkaan en sukulaisuuden, lankouden, ystävyys-, kateuden, vihan tai pelon vuoksi, enkä myöskään lahjain ja antimien tai muun syyn tähden toimi vastoin palvelusvelvollisuuksiani ja valaani. Kaikessa tahdon käyttäytyä niinkuin uskollisen, kunnollisen, kuuliaisena ja urhoollisen sotilaan tulee, niinhyvin nykyisessä toimessani kuin myöskin siinä, mikä minulle vastedes uskotaan tai annetaan.

Kaiken tämän minä lupaan kunniani ja omantuntoni kautta uskollisesti täyttää, niin totta kuin Jumala minua auttakoon ruumiin ja hengen puolesta».

1

Pataljoonankomentajan rommilasia pitelevä käsi vapisi. Hänellä oli ollut JSP:n uusi lääkäri tutustumiskäynnillä aamukolmeen.

– Ei kannata teeskennellä, Hanhela. Tämä tekee nyt helvetin hyvää.

Majuri kumosi rommin naamaansa.

Adjutantti odotti kunnes komentaja lasi lasin kädestään.

– Rykmentistä ilmoittivat äskettäin meidän uusien upseereitten nimet.

– Montako me saamme?

– Kaksi. Kolmannen komppanian päälliköksi on määrätty kapteeni Martti Perola.

Jokin komentajan ilmeessä sai adjutanttin keskeyttämään sanansa yhteen lauseeseen.

Majuri kurotti käteensä rommipullon, avasi sen ja kaatoi lasiinsa.

– Ei kiitos, adjutantti vastasi esimiehensä katseeseen.

Komentaja sulki pullon ja nosti lasin huulilleen. Tällä kertaa hän maistoi vain tilkan.

– Vai Perola.

– Te tunnette hänet, herra majuri?

– Me olimme kadettikoulussa samaan aikaan. Perola simppukurssilla, minä vanhemmalla ... No nythän Perolalle tulee tilaisuus näyttää, mitä huippukomppanianpäällikkö voi saada aikaan.

– Häinkö on sellainen?

– Ainakin mielellään olisi.

Majuri otti ryypyn lasistaan.

– Olisiko mielenkiintoista tietää kuka sai päähänsä lähettää Martti Perolan tähän pataljoonaan ja miksi. Kolmas komppania ei ole ainakaan mikään palkinto aktiiviupseerille. Olisikohan Marttikin alamäessä?

Adjutantin katseesta paistoi kysymys.

– Hän ei osaa aina pitää suutaan kiinni oikeassa paikassa, majuri lisäsi. – Entä se toinen upseeri?

Adjutantti vilkaisi muistiinpanojaan.

– Reserviluutnantti Eero Manelius. Kemian maisteri. Likellä kolmeakymmentä. Oululaisia. Minä tiedän hänet noin ulkonäöltä. Varakkaan kenkäkauppiaan poika. Lehtorina oppikoulussa. Ollut Karhumäen suunnassa, etulinjassa koko ajan.

– Milloin he tulevat?

Adjutantti luki paperista:

– Molemmille on toimitettu määräys siirrosta päivämäärällä 2.8.1943.

– Maneliuskin Kolmanteen komppaniaan?

– Kyllä, herra majuri. Kolmannen joukkueen johtajaksi.

– Onpahan sitten edes kolme upseeria komppaniassa. Mikä siellä on tilanne?

– Karkureita ei ole tavoitettu.

Adjutantti epäröi. Jatkoj kuitenkin:

– Vihollinen on ilmoittanut Meriläisen saapuneen ihannevaltakuntaansa.

Majuri hätkähti.

– Voi perkele. Entä ne toiset?

– Ämyrissä ne olivat puhuneet vain Meriläisestä.

Adjutantti käveli yhden seinän täyttävän kartan ääreen.

Kartalla oli pataljoonan koko vastuualue ja joukkojen sijoittuminen sille joukkueen tarkkuudella. Kartan maaston saattoi jakaa länsi-itä-suunnassa karkeasti kolmeen vyöhykkeeseen. Länsireunassa näkyi kaista suuresta metsäalueesta. Samantapainen yhtenäinen vyöhyke oli kartan itäreunassa. Se jatkui siellä tiettävästi aina Muurmanskin radalle ja Kantalahteen saakka.

Näiden kahden metsävyöhykkeen väliin jäi suoalue. Kartan pohjoisreunassa se oli liki kolmenkymmenen kilometrin levyinen, mutta kapeni hitaasti etelään päin ja päättyi kymmenisen kilometriä leveään Urajärveen.

Puolet pataljoonasta oli kutakuinkin yhtäjaksoisessa rintamalinjassa asemissa Urajärven länsi- ja eteläpuolella. Toinen komppania vastasi Urajärven pohjoispuolen puolustuksesta jo huomattavasti harvemmassa tukikohtaryhmityksessä ja 3.K oli tulppana alun toistakymmentä kilometriä pohjoisempana, suoalueen katkaisevan kolmisenkymmentä kilometriä pitkän Hautaharjun länsipäässä.

Suoalueen valvomiseen Hautaharjun etelä- ja pohjoispuolella katsottiin riittävän säännöllisen partioinnin ja itse harjun

tehokkaan sulkemisen. Taistelutoimintaa ei kesän 1943 aikana ollut pahemmasti esiintynyt pataljoonan koko kaistalla aivan pieniä kahakoita lukuunottamatta. Aivan viime päivinä oli paine kuitenkin kasvanut. Sen tiedettiin johtuvan Urajärven koillISRannalla sijaitsevaan Uraniemeen perustetusta vihollisen isohkosta partisaanikeskuksesta. Lentotiedustelun ja parin pataljoonalle tietojaan välittäneen kaukopartion ilmoituksen mukaan Uraniemessä ja sen pohjoispuolelta järveen laskevan Kätkäjoen suun maastossa oli havaittu voimakkaita vihollisosastoja.

Kolmas komppania oli joutunut jo hyökkäysten kohteeksikin ja vaikutti siltä, että partisaanitoiminta vilkastui päivä päivältä. Vihollisissit käyttivät kulkutienään Hautaharjua.

Itse pataljoonan esikunta oli liki viiden kilometrin etäisyydessä linjasta 2.K:n kohdalla. Komppanioista oli esikuntaan ja samalla kumpuilevalla alueella sijaitsevaan huoltoon matkaa viisi–kuusi kilometriä, lukuunottamatta Kolmatta komppaniaa, josta matkaa kertyi nelisentoista kilometriä. Liki saman verran ’taaksepäin’ pataljoonasta sijaitsivat rykmentin huolto- ja komentoportaat.

Adjutantti asetti kynän kärjen Hautaharjun länsipäähän, kallistaen samalla otsaansa eteenpäin, niin että näki yli silmälasiansa.

– Suunnilleen tuossa paikassa karkurit jälkien perusteella ovat eronneet. Meriläinen on kääntynyt itään, pitkin Hautaharjua, ja Kasurinen ja Säkkinen länteen, pyrkien ilmeisesti rintaman taa.

– On minulla saatana komppania siellä, majuri kirosi. – Olisivat jumalauta juosseet huhtikuussa kaikki kotiinsa saakka, niin niitten tilalla olisi jo oikeita miehiä.

Adjutantti hymähti.

– Olisi riittänyt, kun sota-oikeudesta olisi löytynyt sisua tuomita Mononen kuolemaan.

– Sekö siellä on käynnistäjänä näissä?

– Mitä herra majuri arvelee!

– Sinunhan ne pitäisi tuntea.

Adjutantti oli ollut alkukesällä kaksi viikkoa 3.K:ssa päällikön sijaisena.

– Monosta minä ensimmäisenä epäilisin. Ja niin tuntuu tekevän sotapoliisikin. Jonkunhan siellä on täytynyt auttaa karkureita.

– Ei tietenkään ihan välttämättä, majuri torjui.

– Todennäköisesti ainakin, adjutantti piti puoliaan. – Sotapoliisit ovat varmoja siitä.

– Ketä muita he epäilevät siellä?

– Monosen jälkeen eniten Ervastia ja Similää. Molemmat ovat sotamiehiä. Similä kova kommunisti.

– Miten se alikersantti?

– Mononen ei tietävästi ole. Suojeluskunnassahan se oli toiminut. Mutta on aivan käytännön syitä epäillä häntä. Mononen oli valveilla karkureitten lähtiessä. Ja Ervasti vartiossa.

– Ja yhden saatanan piti mennä suoraan ryssien perseennuolijaksi. Ne siteeraavat sitä pitkin rintamaa ja pitävät takuulla huolen ettei yksikkö unohdu mainitsematta ... Ketä muita sinä epäilet?

Adjutantin ääni kuulosti ivalliselta:

– Moniakin, siinä porukassa. Mutta sotapoliisi noitten lisäksi vielä korpraali Moilasta ja kersantti Heikkistä.

Komentaja hätkähti.

– Joukkueen varajohtajaa?

– Joukkueen nykyistä johtajaa, adjutantti korjasi. – Siihen saakka kun luutnantti Manelius ottaa joukkueen vastaan.

– Heikkinen on toisessa maineessa, majuri vastusti. – Oli ainakin viime huhtikuuhun saakka. Minäkin tiedän hänet.

– Hänkään ei tehnyt minkäänlaista ilmoitusta hirvenkaadosta, adjutantti muistutti.

Majuri tarttui rommilasiin ja tyhjensi sen suuhunsa.

– Minä en halua kuulla hirvestä yhtään mitään. Minusta se on jo selvää pilkunnussimista.

– Sotapoliisin mielestä se on rikos, kun kerran määräykset on olemassa. Sitäpaitsi se voi olla avain karkurien avustajiin.

Pataljoonankomentaja katsoi adjutanttiinsa.

– Mitä mieltä Ylävaara on?

Adjutantti tuhahti.

– En ole kysynyt.

– Komppanianpäälliköltä, majuri syytti. – Joka on koulutukseltaan juristi ja nimismies.

Adjutantti pudisti päätään.

– Minä en ole saanut minkäänlaista yhteyttä Ylävaaraan. Tarkoitan henkisesti. Vänrikki oli yhtä sulkeutunut kuin komppanian miehetkin.

– Sinun sotapoliisiasi eivät kuitenkaan epäile häntä?

Adjutantti suoristi itseään.

– Minun sotapoliisini?

Majurin käsi kosketi adjutantin olkavartta.

– Ei ollut tarkoitus! Tässä saatanan sopassa menee hermot meiltä jokaiselta.

Komentaja kiersi pöytänsä ja istuutui tuolilleen.

– Viitsitkö luetella kertaalleen miehet joita sotapoliisi epäilee ja taustatiedot, jos sinulla sellaisia on!

Adjutantin ilme lientyi. Hän nosti muistiinpanonsa silmiensä eteen.

– Alikersantti Väinö Mononen. Maanviljelijä Muhokselta. Viisi lasta. Tuomittu ...

Majurin kädenviittaus sai adjutantin hyppäämään yli ja jatkamaan:

– Korpraali Kalevi Moilanen. Pienviljelijä ja metsätyömies Puolangalta. Tietävästi ei poliittisia rasitteita. Sotamies Aarne Ervasti. Pienviljelijä Tyrnävältä. Kolme lasta. Ollut mukana jossakin pulaliikkeen hommissa. Sotamies Pauli Similä. Oululainen kirvesmies. Kolme lasta. Tunnettu kommunisti. Ne sanovat sitä komppaniassa Moskovon-Similäksi. Ja kersantti Esa Heikkinen. Ranualainen. Pienviljelijä ja TVH:n tiekarhun kuski. Ei poliittisia taustoja.

– Eikö Heikkisellä ole lapsia?

– Korjaan: kaksi lasta.

– Heikkisestä minä en usko missään tapauksessa, että se on sotkeutunut karkureihin. Tai mikä tässä mistään tietää. Nepähän ovat sotapoliisien huolia. Minua ei kiinnosta mikään muu kuin komppanian taisteluväline ja henki.

Adjutantin hymy näytti vinolta.

– Ne kai me ainakin tiedetään!

Majuri rykäisi.

– Ei minulla käy Perolaa kateeksi ... Komentajan ääni muuttui viralliseksi ... Siihen saakka kun uusi komppanianpäällikkö ottaa yksikön vastaan, saa Ylävaara luvan pitää sakkinsa kurissa. Lomakielto jatkuu edelleen eikä komppaniasta tehdä mitään kanttiinivierailuja tänne päin.

– Niitten huoltotilanteessa ei ole juuri hurraamista.

Komentaja tuijotti alaiseensa ilmeettömänä.

– Olisikohan se samaa luokkaa yksikön taistelusuoritusten kanssa?

Komentaja otti paperinipun eteensä. Jatkoi sitten:

– Se on Perolan murhe. Hänhän voi tehdä 3.K:sta vaikka koko rykmentin suosikkikomppanian. Ehkäpä ne ovat niin ajatelleetkin, jotka ovat hänet lähettäneet. Toivotetaan me vaan mies tervetulleeksi pataljoonaan.

2

Sekalaista tavaraa ja eri joukko-osastoihin kuuluvia miehiä kuljettava auto oli matkalla rykmentistä pataljoonaan. Jokainen kilometri huonokuntoisella metsätiellä toi miehiä lähemmäksi etulinjaa.

Lavalla säkkien ja laatikoitten välissä lojuvat miehet eivät vaihtaneet keskenään sanaakaan. Siihen vaikutti osaltaan kahden säkin välissä istuva upseeri, luutnantti. Miksei se saatana mennyt sen kapteenin kanssa hyttiin. Makeileva ylikessuhan oli tarjonnut sille paikkaansa. Osaltaan äänettömyys johtui väsymisestä ja turtumuksesta. Muutamat lomalta palailevista olivat vielä persekännissä.

Laskuhumalassa olevien miesten täytyi tuntea lavan jatkuva tärinä ja auton töyssähtely syvemmissä kuopissa helvetillisenä kipuna ohimoissaan. Mutta se säästi heidät muilta vaivoilta, henkisemmiltä. Jokainen yritti turruttaa itsensä minkään herkemmän muistamiselta. Menis vaan äkkiä neljä viisi vuorokautta. Sitten ei tekis enää kipeää.

Autonlavan ulkopuolella oleviin asioihin, edessä ja takana kulkevaan kuormuriin, elokuiseen metsä- ja suomalaisemaan, ohitettavaan saksalaiseen varikkoon kukaan ei kiinnittänyt mitään huomiota.

Kun ajoneuvot saapuivat erittäin kiviseen vastamäkeen lavallaistuvat rekisteröivät vain enentyneet ja jyrkemmäksi käyvät tähtelyt ja entisestään hiljentyneen vauhdin.

Perälaudan reunaan jostakin ilmestyvät lujat sormet ja kuormurin jäljessä yhtäkkiä juokseva mies yllättivät lavan takimmaiseta istujat täysin.

Juoksija ojensi toisella kädellään reppua ylös lavalle.

– Ottakaa nyt saatana joku tämä vastaan. Mutta varovaisesti.

Kukaan ei liikahtanutkaan.

– Kai te perkele suomea ymmärrätte. Joku ainaki.

– Tuo seuraava auto on melkein tyhjä, viestin alikessu ilmoitti kauempaa lavalta.

Kuormurin toinen takarengas osui syvään kuoppaan ja ponnahti siitä isolle kivelle. Juoksija nousi tien pinnasta, jäi roikkumaan sormiensa varaan. Ote piti.

Kun mies tavoitti jälleen jaloillaan tien, hän kovensi vauhtia. Vasen käsi kohautti repun perälaudan päälle. Liikettä haittasi miehen kaulasta roikkuva konepistooli, mutta jotenkuten reppu tavoitti laudansyrjän.

Perälautaan nojaava tykkimies väisti hiukan ja antoi repun pudota lavalle. Sen sisältö kilahti uhkaavasti, mutta ilmeisesti mitään ei särkynyt.

Nyt tempaisi toinenkin käsi otteen perälaudasta. Luja nykäisy ja ponnistus tien sorasta toivat juoksijan mahaliu'ussa yli perälaudan, miesten jalkoihin.

– Älä nyt jumalauta päälle polje.

– Passaa vetää luitaan syrjemmäs, tulija äkisi nousten kyykylleen ja rojauttaen sitten itsensä perälautaa vasten reppunsa viereen. Kaksi lähintä naapuria vältti litistymisen nykäisemällä itsensä viime tingassa syrjään.

Tulija, olkapoletin epämääräisen värisistä nauhanriekaleista päätellen kersantti, nosti reppunsa jalkojen väliin. Liikkeessä oli suoranaista hellyyttä.

Kuormurin nopeus kasvoi. Se pääsi kuoppaisen mäen päälle ja tie parani. Kessu oli kiskonut itsensä mukaan viime hetkessä.

– Ei saatana sen vertaa asevelihenkeä kuskin jalassa, että nousis vähä kaasulta, kun mies on tien poskessa.

Vastausta ei kuulunut.

Kersantti kaivoi Saimaa-askin reppunsa sivutaskusta, kumartui syvään kohti lavanpohjaa ja sytytti tupakan. Keskittyessään vetämään holkin läpi makeita sauhuja mies katseli tiepuolen suomalaisemaa ja kapeaa lähikangasta eikä huomannut lavan etunurkassa lojuvan luutnantin katsetta.

Manelius teki kaikessa rauhassa omaa tutkimustaan lisämatkustajan olemuksesta: pitkä tumma mies, laihansitkeä. Saattoi olla voimakaskin. Hartioissa oli leveyttä ja selässä pituutta. Pöllitupakkaa pitelevän käden ranne oli vahva, vähän karvainen. Jos mies ei olisi ollut niin ruokkoamaton, häntä olisi voinut sanoa komeaksikin. Kapeat voimakaspiirteiset kasvot, kyömy nenä, luja leuka. Kun mies oli puhunut, huomio kiintyi suuriin etuhampaisiin.

Luutnantti yritti mielessään arvioida milloin kersantti viimeksi oli käynyt saunassa.

Nyt holkkitupakan hehkuva pää kääntyi ulkomaailmasta lavalla olevia kohden. Manelius sulki kiireesti silmänsä melkein kiinni salatakseen tarkastelunsa.

Kersantin katse kulki nopeasti miehestä toiseen. Kuomun hämäryydessä keulempana lavalla olevia tuskin näki kunnolla. Katse pysähtyi tulokkaan vasemmalla puolella perälautaa vasten nojaavaan mieheen. Kessun nenä melkein kosketti tykkimiehen korvaa.

– Lomalta tulossa?

Tykkimies nyökkäytti päätään.

Kessun suupielessä käväisi hymy.

– Naitu ja juotu ittensä turraksi ... Miehen katse kiersi joukon uudestaan. – Koko porukka perkele täystönkässä.

Miehen katse osui aseisiin lavan oikealla reunalla.

– Että te kaikki ole lomalta palaamassa.

Viestin alikessu sylkäisi olkansa taa, kuomun lepattavaan rakoon.

– Ei ole perkele vielä kahteen kuukauteen tietoakaan.

– Nuin totisia miehiä ei pitäis päästää sittenkään, kessu protestoi. – Pilaavat meikäläisenkin maineen ... Ja yhtä hapanta sakkia koko porukka.

Alikessun vieressä istuva nuori konepistoolimies korjasi asentoaan laita vasten. Valvomisesta punertavat silmät katsoivat kersanttiin.

– Ei nämä hommat juuri laulata.

– Voihan näistä joku tykätä, pikakivääriä laatikkoa vasten pitelevä kalpeakasvoinen nuorukainen muistutti.

Kersantti otti holkin suustaan.

– No poekaki! Montako viikkoa sinä oot ollu rintamalla?

– Mistä sinä minun rintamallaoloni tiijät? Huolehi vaan omista asioistasi.

Autokolonna saapui harjanteelle, jonka päällä tie kulki tasaista hiekkakangasta pitkin. Autonpyörien uraan oli

Kehuttu sotaromaani niskuroivan komppanian täyskäännöksestä.

Eletään jatkosodan asemasotavaihetta Pohjois-Suomessa vuonna 1943, ja uutena tulokkaana komppaniaan saapuva Eero Manelius ei arvaa mihin hän on joutumassa. Kolmas komppania ei nimittäin ole mikä tahansa komppania, vaan se on tunnettu hankalista miehistään. Karkureista, purnaajista ja vastaanvääittäjistä... Manelius pääsee seuraamaan aitiopaikalta, kuinka komppanian uusi päällikkö, kovana luuna tunnettu kapteeni Perola pyrkii saamaan miehiinsä taistelutahtoa. Ja tahtoa on todella löydyttävä, sillä vihollinen kiihdyttää sotatoimiaan ja pian edessä on raju hyökkäys.

Jorma Kurvinen (1931–2002) oli suomalainen kirjailija, joka tunnetaan erityisesti sotaromaaneistaan sekä *Susikoina Roi* -kirjasarjasta. Kurvinen sai Valtion kirjallisuuspalkinnon kolmesti.

”Vain harvoin nousee enää suomalaisen, ehtymättömän sotakirjallisuuden massasta esille poikkeava teos.
Tässä on sellainen.”

– Veikko Junnila (aikalaisarvio)